

УДК 140.8(477.87)

Історичні витоки та особливості формування національного світогляду українців Закарпаття

В.В. ОЛІЙНИК

Мукачівський державний університет, м. Мукачево, Україна, E-mail: Magda_Gorvat@mail.ru

Авторське резюме

У статті проаналізовано особливості формування світоглядних орієнтацій українців Закарпаття. Порушена проблема розглядається у контексті порівняння архетипів населення України. Філософська компаративістика приводить до висновку, що локальні світоглядні особливості українців-русинів, незважаючи на деякі нюанси, вписуються в загальноукраїнський етнопсихологічний портрет. Варто виділити гуманістичність (не воявничість, милосердя, щирість, гостинність; демократизм (рівноправність та високий ступінь свободи, традиційно висока роль жінки в житті українців, родинний матриархат); кордоцентризм та ідеалізм, що означає перевагу духовного розвитку, поверхнєве розуміння дійсності, відірваність від реальності. Згадані риси характерні для всіх українців, хоча робити узагальнення стосовно етнопсихологічних особливостей доволі складне та проблематичне завдання. Локальні відмінності регіонів країни накладають відбиток на менталітет їх мешканців. Спільні риси є свідченням та результатом етнокультурної єдності українців, тоді як локальні відмінності викликані особливостями економіко-географічного становища та умовами історичного розвитку закарпатців у складі іноземних держав. У цілому, незважаючи на різні нюанси, дослідники виділяють позитивні та негативні риси етнічного світогляду, які є спільними та типовими для всіх українців.

Ключові слова: національний світогляд, архетипи, ментальність, етнопсихологічна характеристика, русини-українці Закарпаття.

Historical origins and characteristics of the formation of the national ideology ukrainian Transcarpathia

V.V. OLIINYK

Mukachevo state university, Mukachevo, Ukraine, E-mail: Magda_Gorvat@mail.ru

Abstract

In the article features of formation of ideological orientations ukrainian Transcarpathia. Affected by the comparison is considered in the context of archetypes in Ukraine. Comparative Philosophy leads to the conclusion that the local ideological features ukrainian-ruthenian, despite some nuances fit into the all-ethnopsychological portrait. It is necessary to distinguish humanistychnist (not militant, compassion, sincerity, hospitality, democracy (equality and a high degree of freedom traditionally high role of women in Ukrainian life, family matriarchy) cordocentrism and idealism, which means the advantage of spiritual development, superficial understanding of reality, isolation from reality. These features are common to all ukrainian, but make generalizations regarding ethno-psychological characteristics rather difficult and problematic task. Local differences in regions nakladayut mark on the mentality of their inhabitants. Common features are evidence and result of ethnic and cultural unity of Ukrainian, while local differences caused by the peculiarities of the geographical position and historical conditions of Transcarpathian composed of foreign states. Overall, despite the different nuances researchers identify positive and negative aspects of ethnicity, which are common and typical for all ukrainian.

Key words: national outlook, archetypes, mentality, ethno-psychological characteristics, Ukrainian-Rusyns in Transcarpathia.

Етнокультурні передумови становлення світогляду українського народу формувалися в різних регіонах України під впливом багатьох факторів. «Філософія духу» українського народу пройшовши через століття являє собою синтез природного і надприродного, органічного й інтелектуального уявлень більш на сенсорно-чуттєвому підґрунті, більш споглядально та інтуїтивно, феноменологічно, ніж розсудливо, абстрактно-логічно. Такій філософії притаманний «живий зв'язок» духу і серця (кордоцентризм). Як вважає В. Капіца - «... Національна духовність є безпосередньо «інтегруючим духом» у виявленні різних форм людської духовності, в живому «духовному синтезі» загальнолюд-

ських родових початків, розуму і серця, буття і пізнання, що становить основу національної ментальності...»[10,с. 115]

Постановка проблеми. Слід відзначити, що не в останню чергу саме завдяки менталітету – народному світогляду, як визначав його видатний український філософ Д. Чижевський, – українська нація має зробити вибір своєї подальшої історичної долі. Як стверджує Ф. Потушняк, творчість філософічна даного народу носить на собі певні знаки народні так само, як мистецтво, література і т. д. Вияснити це можемо тільки тим, що група живе своїм особливим життям і підкоряю собі індивідуальність. Індивідум не може підкорятись, хоч би і несвідомо,

© В.В. Олійник, 2015

загальному. Одиниця виривається зі своєї групи і може незалежно злитися з абсолютном людської думки, науки, мистецтва і т. д. Але, звичайно, одиниця є безпосередньо злита зі своєю групою. Вона - тільки атом, який свідомо є учасником спільної праці. Також вища одиниця (творча) не може бути без певної залежності від групи. Має вона, безперечно, тілесну та психічну її конструкцію. Тому не можемо говорити про свого роду вплив групи на її творчість. І та одиниця є виразником свого «предка», свого середовища. Тим більше це виступає на екрані тоді, коли говоримо про народну філософію. Філософія певного народу характеризується передусім певним і окремим психічним характером даного народу та тими способами, якими він підходив у своїм часопросторі бутті до вирішення поодиноких питань філософських у процесі свого існування. Отже, як він реагує і який розумовий підхід його буття у порівнянні до інших таких одиниць, як він сам. і що характеризує її об'єкт. Філософія народна є сьогодні поняттям загальноприйнятим [15, с. 75].

Варто підкреслити, що і донині залишається не розкритим явище ментальності загалом, та українців Закарпаття зокрема. Окремі її аспекти досліджувалися віддавна, але повністю ця проблема постала із середини ХХ ст.

Аналіз досліджень і публікацій. Шлях ментальності в новоевропейську філософію прокладений Миколою Кузанським, який синтезував містичну ідею Бога з ідеєю про ейдос ейдосів. Близькими в концептуальному плані є уявлення Дж. Локка про внутрішній закон та істину, до яких душа наближається на певному ступені розвитку, а також вчення про монади Г. Лейбніца. Дж. Берклі, що розвивав метафізичний підхід до проблеми архетипу І. Канта, розглядав архетип в якості морального закону, який є основним для надпочуттєвої трансцендентальної природи світу, пізнаваної чистим розумом. Проблематиці архетипу і символу присвятив свою фундаментальну працю Е. Кассіер [19]. Наслідуючи традиції І. Канта, філософ визначав архетипічний інтелект як пра-інтуїцію, яка мислить речі і водночас створює їх. К. Г. Юнг, виходячи з принципу холюномності світу, продемонстрував перспективи виходу за рамки індивідуальної психіки на основі архетипів колективного несвідомого [18]. Його уявлення про феномен синхроністичності дозволяють охопити різноманітні складові психо-інформаційного простору. Варто підкреслити, що за Юнгом, колективне несвідоме – як повітря, яким дихають усі, але яке нікому не належить. Його зміст, архетипи – надособистісні патерни формування різноманітних способів матеріальної і духовної діяльності в певному соціумі. Особливо яскраво проявляються архетипи на рівні ідеології як вираження і збереження інтересів групи, смислова детермінація поведінки, що містить, однак, сліди колективної Тіні.

Плідними є дослідження в царині специ-

фіки української ментальності відомих діячів української культури М. Костомарова, І. Нечуй-Левицького, Т. Шевченка. Особливий внесок було зроблено Д. Чижевським, який відзначив основні риси психічного укладу українця, серед них – емоційність, сентименталізм, чутливість, ліризм та індивідуалізм. У сучасному науковому дискурсі ця проблема знайшла своє відображення в роботах І. Вичка, М. Поповича, С. Кримського [12], П. Гнатенка, І. Грабовської, В. Білодіда [5], В. Капіца [10] тощо.

Актуальними в сучасних умовах є дослідження світогляду українського населення Закарпаття, про що є чимало свідчень у працях істориків, етнографів та фольклористів (І.Сенько, П.Федака, Ф.Потушняк, М.Сополига, М.Тиводар, П. Леню і т.д.). Згадані обставини зумовили також формування своєрідного характеру менталітету українців Закарпаття. Однак, на відміну від досліджень матеріальної та духовної культури, поверховими і не є дослідження цієї проблеми. Серед причин - полісемантичність поняття ментальності. Ускладнює дослідження також уніфікуючий вплив сучасності, поширення системи так званих західних цінностей, які спричиняють, з одного боку, деформацію традиційного локального світогляду, а з іншого - сприяють його зближенню в форматі всієї держави. Окремою проблемою є контроверсійне трактування архетипів, що є результатом суперечливого менталітету самих українців-руси́нів, в якому уживаються цілком протилежні риси [13, с. 316].

Мета дослідження – розглянути історичні витоки та особливості формування національного світогляду українців Закарпаття у контексті порівняння архетипів населення України. Варти уваги є також пошук механізмів збереження специфічних рис національної ментальності та самобутності українського світобачення. Незважаючи на наявний науковий доробок, порушена тема залишається відкритою. Вивчення і порівняння ментальності закарпатського українця та українця взагалі є перспективним напрямком наукових студій. Але, оскільки вже є певні узагальнення, у статті вирішено зробити компаративне дослідження, яке буде основою подальших розробок. В якості порівнянь беруться найбільш загальні для українців етнопсихологічні характеристики, які співвідносяться із особливостями ментальності українців Закарпаття.

Виклад основного матеріалу. Характеризувати закарпатського українця, як стверджував Ф. Потушняк, можна тільки із вивчення його життя, фольклору, вірувань. Важлива при цьому література, що відбиває характерні риси душі народу [15, с. 83]. Можна виділити кілька основних підходів, які наразі використовують при вивченні народного світогляду українців Закарпаття. Зокрема І. Сенько досліджує проблему студіюючи фольклор та художню літературу. У першому випадку вчений порівнює

фольклорні тексти, які побутують на території Закарпаття, із українськими. Його висновок - усна народна творчість русинів Закарпаття, маючи локальні особливості, більшістю творів усіх жанрів вписуються в загальноукраїнський контекст [17, с. 24]. Другий підхід базується на аналізі художньої літератури, в якій рефлектовано ментальність автора, як члена певної етноспільноти. В образах, подіях, словах та вчинках героїв відображається не тільки особистий світогляд автора літературного твору, але проявляється його менталітет і як представника певного народу. Щоправда, цей підхід вимагає підкріплення та перевірки результатів іншими даними, оскільки письменники являють собою своєрідну групу інтелектуальної еліти і часто за своїм рівнем ерудиції та в силу суб'єктивності й індивідуальності творів не можуть слугувати узагальненим еталоном для порівняння та висновків. У цілому, незважаючи на різні нюанси, дослідники виділяють позитивні та негативні риси етнічного характеру, які є спільними та типовими для всіх українців. Не вдаючись до надто детального аналізу (це зроблено багатьма авторами [3; 8; 14; 20] перерахуємо основні з них: селянськість (любов до природи-землі, укорінення в неї) і як наслідок – консерватизм, містицизм; індивідуалізм (його прояви: волелюбність, анархічність, честолюбство). Як результат – непристосованість і малоприсадибність для відповідей на поклики життя, що закріплено навіть у нашій мові (характерною є засилля слів іншомовного походження, які означають нові явища) [4, с. 33].

Варто виділити гуманістичність (невойовничість, милосердя, щирість, гостинність; демократизм (рівноправність та високий ступінь свободи, традиційно висока роль жінки в житті українців, родинний матриархат); кордоцентризм та ідеалізм, що означає перевагу духовного розвитку, поверхневе розуміння дійсності, відірваність від реальності. Згадані риси характерні для всіх українців, хоча робити узагальнення стосовно етнопсихологічних особливостей доволі складне та проблематичне завдання. Локальні відмінності регіонів країни накладають відбиток на менталітет їх мешканців. Як результат - місцеві варіанти українського етнічного характеру часто суперечать усталеним стереотипам щодо ментальності українців. Багато неточностей та зауважень впливає із хибного трактування деяких архетипів. Чимало дискусій викликають факти, які свідчать про наявність рис, які, по ідеї, взаємно виключають одна одну. Зокрема, українця вважають щирим, привітним, гостинним. Однак про «щирого українця» відомо і те, що він думає одне, каже друге, а робить третє. Ця риса, як і переважна більшість інших, бере свій початок з часів, коли Україна становила кордон Європейської цивілізації, межуючи з Диким Полем (адже інакше українець не вижив би в умовах щоденної непевності цього прикордоння) [2, с. 155]. Чи, скажімо,

часто мова йде про обережність, неквапливість розважливості українського селянина [8, с. 137], але дослідники зазначають також про відсутність у нього логічного мислення [8, с. 139]. Є й інші суперечності, однак вони насправді є цілком закономірними речами і є двома сторонами однієї медалі. Наприклад, козацька хоробрість, звияжність, безкомпромісність (пан або пропав) у результаті постійних воєн та винищення найбільш ініціативних особистостей призвела до своєї протилежності - хатокрайництва, провинційності, коли людина прагне пересидіти-перечекати період соціальної негоди, але аж ніяк не втручатися в перебіг подій, не бути у центрі уваги. Але це не означає, що дух козащини повністю витравився із народної душі українців - він просто дремає до часу [5, с. 236].

Таким чином, до спільних (тотожних, однакових, схожих) етноментальних особливостей українців та русинів-українців можна віднести наступні:

селянськість, консерватизм і містицизм. Звичайним явищем у Житті українців є наявність багатьох архаїчних (язичницьких) пережитків. Вони проявляються у повсякденному і святковому бутті, відчувається також значний вплив релігійного чинника. Достатньо згадати масове відновлення та будівництво церков після проголошення незалежності України; іконки-образи святих у маршрутках, таксі, приватних автомобілях; забобони, які постійно присутні в нашому житті;

романтизований ідеалізм, що серед іншого проявляється у бажанні жити в ідеальному світі, де нема соціальної несправедливості. Однак тут виникає питання, а хто з народів такого не хоче? Ця риса не є винятковою лише для українців, варто лишень згадати утопістів пізнього середньовіччя - Т. Мора, Т. Кампанеллу. Але в українців вона не стала стимулом активної дії по реалізації своїх ідеалів. Зовсім навпаки - звичним для більшості є бажання уникати відповідальності за своє сучасне та майбутнє [13, с. 320];

гуманність (невойовничість, миролюбність, милосердя, щирість). Незважаючи на участь в миротворчих воєнізованих акціях ООН та інших заходах, сучасні українці, як і їхні предки, не претендують на чужу територію (згадаймо як Б. Хмельницький в 1648 році зупинився на межі української етнографічної території! Більше того, є випадки, що засвідчують надмірну поступливість територіальним претензіям сусідів (із недавнього – події, по'язані із о. Тузла, п-в Зміїним, анексію Криму тощо). Щоправда, як виявляється з історії, українська гуманність має доволі умовний характер; «...Зазвичай за миролюбність приймають бажання українців будь-якою ціною уникати лобового зіткнення з супротивником і здолати його, заскочивши збоку, що виробилося у нашого народу в умовах Дикого Поля. Українці - народ, що уникає прямої дії. Цього їх навчило Дике Поле, де виживає не той,

хто йде в лобову, а той, хто маневрує. Родзинкою української політичної традиції є маневр, який полягає у вмінні ввести ворога в оману і несподівано поцілити його у найвразливіше місце» [2, с. 156];

терпимість, толерантність. Україна єдина країна на пострадянському просторі, де не було до 2014 року збройних міжнаціональних конфліктів. Закарпаття ж взагалі являє собою приклад релігійної та міжнаціональної толерантності [13, с. 321];

волелюбство, свобода. Прояви соціального протесту та боротьби були не тільки в часи козацьких повстань XVI-XVII ст., але й пізніше, що, засвідчили події за участю У.Кармалюка, Л.Кобилиці, діяльність карпатських опришків, ОУН-УПА тощо. Однак «Vita maximum» козаків з часом нівелювалося до «Vita minimum» грецькості [14, с. 90], дана сентенція транслювалася до 2013 року, коли проти знуцань як своїх так і чужих політиків повстав український народ;

безелітність та занижена самооцінка, припущеність, відсутність самоповаги та віра в припущеність свого становища. Всі ці речі часто мають свої антиподи - гіпертрофію націоналізму. Комплекс меншовартості, який формувався віками, не може минути безслідно. Виховати нову еліту – також довготривалий процес. Навіть у Закарпатті встигла сформуватися мовна меншовартість по відношенню до російської мови, хоча радянська влада тут панувала менш як півстоліття. А слово (мова) за М.Хайдегерром, - це дім буття народу і, поки цей «дім», потерпає про почуття меншовартості говорити про успіхи в державотворенні українців зарано [13, с. 322];

провінційність українців (перегукється із нерішучістю, боязкістю русинів), як результат інтровертизму. Про це одним з перших гучно заявив Дмитро Донцов назвавши українське «провансальство» національною хворобою [1, с. 27-143]. За часи після Д. Донцова ситуація не стала кращою - недарма Україну навіть у період Л.Брежнєва називали заповідником застою. У сучасності це також помітно - більшість наших співвітчизників досягають успіху не вдома, а за кордоном (артисти, художники, письменники, науковці).

Підкреслимо, що традиційною для України була пошана до писемних людей, однак освіта, за невеликим винятком, була одноманітною за своїм рівнем на всій території етнічних українських земель. Тобто звичним для більшості населення було здобути початкову освіту (1-3 роки навчання), а далі функції просвіти набували народна мудрість, традиції, прожиті роки, досвід, і це відповідало внутрішній потребі інтровертивних українців. Закономірно українці віддають перевагу такому методу пізнання, як споглядання. Не дивно, що необхідність активно пізнавати предмет дослідження не знаходила широкого відгуку. Чи не тому в нас фактично немає Нобелівських лауреатів у різних галузях

науки? Всього історія нараховує шестеро вихідців із України (з них четверо єврейського походження), які отримали цю премію, але зауважимо, що всі вони жили та працювали закордоном [11].

Варто підкреслити, що впертість (часто навіть твердолоба), як виявляється, також характерна риса для всіх українців. Прочитуюмо відомого дослідника українського етногенезу - В. Балушка: «Слід згадати знамениту «хохляцьку впертість», якою українці часто доводять «до сказу» багато кого, хто зазіхає на їхні землі та пробує їх переробити «під себе» Якби не вона то українців, що навчилися вперто чіплятися за свою землю, давно знесло б численними міграційними та завойовницькими хвилями, що перекочувалися через відзначений Кордон (тобто Україну) то зі сходу на захід, то в зворотному напрямку» [2, с. 155], Стосовно русинів, то тут першим аналогічну рису помітив Ф. Потушняк, вказуючи, що у них нерішучість уживається із «впертою дріб'язковістю сектанта», яка дозволяє досягати поставленої мети незважаючи ні на що [15, с. 78].

Відзначимо, що повага до індивідуальності, висока роль жінки в суспільному житті (які вже у часи Київської Русі нерідко лідирували й у сімейних відносинах [20, с. 191]) лягли в основу демократизму українців. Протилежну ситуацію бачимо у русинів, де колективізм диктує пошану та повагу до глави (батько, ватаг, староста тощо), який вирішує важливі питання. За висновком Ф.Потушняка - індивідуалізм, як характерна риса русинів, спостерігається лишень у тих населених пунктах, які знаходились поблизу поселень німців та угорців). Колективізм же є результатом життя в горах, де умови (неродюча земля, необхідність займатися скотарством) диктують людям вимогу триматися разом.

На Закарпатті вже з часів середньовічної Європи основною ланкою суспільства була сім'я. Також від християнської традиції європейців взято за постулат, що її главою є чоловік. Зокрема, «... У чоловіка сильна прив'язаність родинна. Родина - це середовище, без якого він не може жити. Родичі, діти, жінка - це частина його тілесна і душевна. Він ніколи не залишить жінку, дітей. Він любить, щоби родина зіставалась на його ґрунті, ріднім селі, у своєму краї. Світ ділиться у нього на свояків і несвояків...У відношенні до жінок проявляється пряма грубість. Жінка щось нижче від чоловіка, чоловіку просто ганьба про щось серйозно говорити з жінкою, йти разом вулицею і т. п. Любов розуміє він як свого роду слабкість і пояснює її глупотою. Відносини між чоловіками будуються раціонально, практично. Це б заперечувало чутливість, емоційність і сентименталізм, якого зовсім не проявляє характер закарпатського українця. З цим зв'язане також і поняття релігійності, яке має тут свої причини. Це - наслідок традиції і культури,

недругорядну роль грає і соціальний стан населення, уявлення якого переобтяжені забобонами, що живуть віками. Одначе, це не прямий прояв релігійності. Навпаки, закарпатський українець не проник углиб релігійного поняття. Релігійна інституція у нього є продуктом установи, нормою, а не проявом спеціальної психіки. Зате він сильно забобонний, що є тільки проявом соціальним, що впливає з самої душевної властивості народу» [15, с. 81]. Щоправда, говорити про це варто з певною умовністю - на Закарпатті жителі гір і долини дуже відрізняються у своєму ставленні до жінок. Тим більше тепер, коли багато закарпатців працюють на заробітках, а сім'ю та домашнє господарство облаштовують їхні «кращі половинки», так само як колись жінки козаків, які більшу частину життя проводили в походах.

Зауважимо, що важливим для українців є сформований історично емоційно виразний кордоцентризм і як результат столітніх переформатувань, - емоційність сприйняття, відсутність тверезості мислення, логіки, розрахунку в українців. Протилежна риса, що притаманна русинам-українцям, - раціоналізм. Останній переважає над емоційністю, а сентиментальність є швидше винятком, ніж нормою. У русинів навіть релігійність має практичний характер [15, с 85].

Висновки. Можемо помітити, що когнітивний елемент ментальності українців та русинів-українців фактично тотожні. Наявна повага до мудрості, схильність до споглядального способу пізнання, слабка тяга до знань, а точніше

до пошуку нового (натомість віддається перевага традиційному, стандартизованому знанню). Спостерігається суттєва відмінність у емоційному компоненті. Русини прагматичні раціональні, тоді як в українців домінує емоційна сторона. Наслідком цього є значні відмінності в поведінковому компоненті свідомості, в мотивах вчинків та дій (серед них колективізм у русинів і індивідуалізм українців). Згадані відмінності з'явилася внаслідок умов у яких формувалися певні частини українського народу. Геополітичне положення (близькість та вплив центральноєвропейських країн з їх розвинутими традиціями лібералізму) сформували перевагу раціональної риси характеру, що є своєрідним форматом протестантського (прагматичного) відношення до дійсності.

Незважаючи на відмінності, світогляд русинів вписується в межі етнопсихологічної характеристики українців. Це є наслідком єдності матеріальної і духовної культури, історичних умов формування частин українського етносу. Локальні варіації «народної душі» не суперечать теорії етнокультурної єдності українців від Закарпаття до Луганщини. Навіть за її межами - на українських етнічних землях місцеве населення все ще зберігає ментальні особливості, які є характерними для українців. Підкреслимо, що національні світоглядні сентенції поступаються загальному анімізму, що займає поважне місце у світогляді закарпатських українців, як вважав Ф. Потушняк. Дослідник стверджував, що світ фізичних явищ через таку причинність рідкісний і обмежений речами суто реальними.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Баган Олег. Поміж містикою і політикою (Дмитро Донцов на тлі української політичної історії першої половини ХХ ст.) / Олег Баган - К.: УВС ім. Ю.Липи, 2008. - 78 с.
2. Балушок В. Сутність етнічного й етнічні ніші (в контексті сучасних міжетнічних стосунків) / В. Балушок // Практична філософія. - 2007. - № 3. - 153-162 С.
3. Баронін А.С. Етнічна психологія / А. С. Баронін. - К.: Тандем, 2000. - 264 с.
4. Безклубенко Сергій. Українська культура: погляд крізь віки: Історико-теоретичні нариси. - Ужгород : Карпати, 2006. - 512 с.
5. Білодід В. Д. Історіографія української етноментальності: В. Б. Антонович / В. Д. Білодід. - К.: «Вища школа», 2011 - 333 с.
6. Боечко В. Кордони України: історична ретроспектива та сучасний стан / Боечко В., Ганжа О., Захарчук В. - К.: Основи, 1994. - 168 с
7. Донцов Дмитро. Націоналізм / Дмитро Донцов. - Вінниця : ДП «ДКФ», 2006. - 236 с.
8. Зан М. Етноментальні чинники буття українського народу / М. Зан // Carpatica-Carpatika. - Вип.
9. Науково-педагогічна діяльність та літературна творчість Федора Потушняка (до 90-річчя від дня народження). - Ужгород : Поліграф. центр «Ліра», 2001. - С. 135-147.
9. Закарпатська область [Електронний ресурс] // Всеукраїнський перепис населення. Регіони. - Режим доступу : http://www.ukrsensus.gov.ua/regions/reg_zakar/ - Назва з екрана.
10. Капіца В. Ф. Українська національна свідомість / В. Ф. Капіца. - Кривий Ріг: Мінерал, 2005. - 235 с.
11. Килимник Юрій. Україна - батьківщина шістьох Нобелівських лауреатів [Електронний ресурс] // День. Щоденна всеукраїнська газета. - N 226. - Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/41045/> - Назва з екрана.
12. Кримський С. Б. Під сигнатурою Софії / С. Б. Кримський - К.: ВД «Києво-Могилянська Академія», 2008. - 717 с.
13. Леню П. Ю. Особливості менталітету українців Закарпаття / П. Ю. Леню // «Науковий і мистецький світ Федора Потушняка», міжнар. наук. конф., присвяч. 100-річчю від дня народження видатного укр. письменника і вченого. - Ужгород : Поліграф. центр «Ліра» . - С. 315-325
14. Львовичкіна А. М. Етнопсихологія: Навч. посібник.[Текст] / А. М. Львовичкіна - К.: МАУП, 2002. -144 с.
15. Потушняк Федір. Світогляд закарпатського народу // Я і безкінечність (Нариси історії філософії Закарпаття) / Упоряд., приміт. та післямова Р. Офіциньського/ Ужгород: Гражда. - С.75-88.

16. Романцов В. О. Українці на одвічних землях (XVIII - початок XXI століття) / В. О. Романцов. - К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2004. - 200 с.
17. Сенько Іван. Закарпатський фольклор у всеукраїнському контексті // Ментальність русинів-українців / Іван Сенько. - Ужгород: Патент, 1-96. - 136 с.
18. Юнг К. Г. Архетипи і колективне несвідоме / К. Г. Юнг // Переклала з німецької Катерина Котюк. - Львів: Видавництво «Астролябія», 2013 - 588 с.
19. Кассирер Э. Философия символических форм: Введение и постановка проблемы / Культурология. XX век. Антология / Кассирер Э. - М., 1995. - 412с.
20. Стражний Александр. Украинский менталитет / Александр Стражний. К. : Издательство Подолина, 2008. - 384 с.

Стаття надійшла до редакції 18.04.2015

REFERENCES:

1. *Bagan Oleg*. Pomizh mistykoju i politykoju (Dmytro Donczov na tli ukrajinsikoyi politychnoyi istoriyi per-shoyi polovyny XX st.) (Between mysticism and politics (Dontsov in Ukrainian political background history of the first half of the XX century.) Kyiv : *UVS im. Y.Lupu*, 2008. 78 p.
2. *Balushok V.* Sutnisti etnichnogo j etnichni nishi (v konteksti suchasnyx mizhethnichnyx stosunkiv) (The essence of ethnic and ethnic niches (in the context of current inter-ethnic relations) // *Praktychna filosofiya*. 2007. № 3. 153162 pp.
3. *Baronyin A.S.* Ztnycheskaya psyhologiya (Ethnic Psychology). Kyiv : *Tandem*, 2000. 264 p.
4. *Bezklubenko Sergij*. Ukrayinsika kulitura: poglyad krizi viky: Istoryko-teoretychni narysy (Ukrainian culture: a view through the ages: Historical and theoretical studies). Uzhgorod : *Carpathians* , 2006. 512 p.
5. *Bilodid V. D.* Istoriografiya ukrajinsikoyi etnomentalnosti: V. B. Antonovych (Historiography Ukrainian ethnomentality: VB Antonovich). - Kyiv : «*Vyshha shkola*», 2011 – 333 p.
6. *Boechko V.* Kordony Ukrayiny: istorychna retrospektyva ta suchasn stan (Borders of Ukraine: historical retrospective and current status) / Kyiv: *Osnovy*, 1994. 168 p.
7. *Donczov Dmytro*. Nacionalizm (Nationalism). Vinnytsia : DP «*DKF*», 2006. 236 p.
8. *Zan M.* Etnomentalni chynnyky buttya ukrajinskogo narodu (factors of etnomentality being Ukrainian people) // *Sarpatica-Karpatyka*. Vol. 9. Scientific-pedagogical activity and literary works of Fyodor Potushnyak (the 90th anniversary of his birth). Uzhgorod : *Poligraf centr «Lira»* , 2001. pp. 135147.
9. Transcarpathian [electronic resource] // census population. Regions. Regime to access: http://www.ukrsensus.gov.ua/regions/reg_zakar/
10. *Kapicza V. F.* Ukrayinska nacionalna svidomist (Ukrainian national consciousness). Kryvyj Rih: *Mineral*, 2005. 235 p.
11. *Kylymnyk Yuriy*. Ukrayina batkivshhyna shistox Nobelivskyx laureativ (Ukraine the birthplace of six Nobel laureates [electronic resource] // Day. Daily Ukrainian newspaper. No 226. Regime to access: <http://www.day.kiev.ua/41045/>
12. *Krymskyj S. B.* Pid sygnaturoyu Sofiyi (Under the signature of Sofia) – Kyiv : *Eedition «Kyyievo-Mogylyanska Akademy»*, 2008. – 717 p.
13. *Lenio P. Yu.* Osoblyvosti mentalitetu ukrajinciv Zakarpattya (Features mentality Ukrainian Transcarpathia) «Science and art world Fedor Potushnyaka» Intern. Science. Conf., devote. 100th anniversary of the birth of famous Ukrainian. writer and scholar. Uzhgorod : *Poligraf centr «Lira»* . pp. 315325
14. *Liovochkina A. M.* Etnopsychologiya: Navch. posibnyk. (Ethnopsychology: Teach. guide.) [Text]. K.: *MAUP*, 2002. 144 p.
15. Potushnyak Fedir. Svitoglyad zakarpatskogo narodu // Ya i bezkinechnisty (Narysy istoriyi filosofiyyi Zakarpattya) (Me and infinity (Essays on the History of Philosophy Transcarpathia)/ Compilation and afterword R. Ofitsynskoho. Uzhgorod : *Grazhda*. pp.7588.
16. *Romanczov V. O.* Ukrayinci na odvichnyh zemlyah (XVIII pochatok XXI stolittya) (Ukrainian lands to perennial (XVIII - beginning of XXI century) /. Kyiv : *Publishing Olena Teliha*, 2004. 200 p.
17. *Senko Ivan*. Zakarpatskyj folklor u vseukrajinskomu konteksti // Mentalnist rusyniv-ukrajinciv (Folk of transcarpathian in the national context. Ukrainian-Ruthenian Mentality). Uzhgorod: *Patent*. 136 p.
18. *Yung K. G.* Arhetypy i kolektivne nesvidome (The archetypes and the collective unconscious) // Translated from German by Catherine Kotyuk. Lviv: *Publish «Astrolyabiya»*, 2013 588 p.
19. *Kassyrer E.* Fylosofiyya symvolycheskyx form. (The philosophy of symbolic forms: Introduction and problem statement / Cultural Studies. The twentieth century. Anthology). – Moscow., 1995. – 412 p.
20. *Strazhnuy Aleksandr*. Ukraynskyj mentalytet (Ukrainian mentality). Kyiv : *Publish Podolyna*, 2008. 384 p.

Олійник Вікторія Вікторівна – кандидат культурології, доцент
Мукачівський державний університет
Адреса: 89600, м. Мукачеве, вул. Ужгородська, 26
E-mail: Magda_Gorvat@mail.ru

Oliinyk Viktoriya Viktorivna – PhD in cultural studies, associate professor
Mukachevo state university
Address: 26, Uzhhorods'ka Str., Mukacheve, 89600, Ukraine
E-mail: Magda_Gorvat@mail.ru